

# Zellma, Anna

---

## Powinności edukacyjne rodziny w zakresie kształtowania tożsamości regionalnej dzieci i młodzieży

---

Studia Redemptorystowskie nr 9-2, 187-199

---

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dr hab. Anna Zellma, prof. UWM  
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie  
Wydział Teologii UWM w Olsztynie  
Katedra Katechetyki i Pedagogiki Religii

## **POWINNOŚCI EDUKACYJNE RODZINY W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ DZIECI I MŁODZIEŻY**

Rodzina jako podstawowe środowisko życia i socjalizacji człowieka ma do spełnienia szereg zróżnicowanych pod względem jakościowym zadań wychowawczych. Wynikają one nie tylko z samej jej istoty, ale także z wielu społeczno-kulturowych czynników, modyfikujących wzory i style wychowania rodzinnego. Pociąga to za sobą zmianę zadań edukacyjnych wypełnianych przez rodzinę. Wychodząc naprzeciw wyzwaniom cywilizacyjnym i oczekiwaniom społecznym, rodzice powinni zapewnić potomstwu warunki niezbędne do jego wszechstronnego rozwoju oraz przygotować je do wypełniania różnorodnych obowiązków życiowych w społeczności lokalnej i narodowej. Implikuje to potrzebę realizacji wychowania w rodzinie, które służy rozwijaniu u dzieci poczucia własnej tożsamości regionalnej i narodowej oraz wynikającej z tego miłości do regionu i ojczyzny, jak też poszanowania dla polskiego, regionalnego i narodowego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. W tym też kontekście szczególnego znaczenia nabierają powinności edukacyjne rodziny w zakresie kształtowania tożsamości regionalnej dzieci i młodzieży. Jakość ich realizacji decyduje o efektywności integralnego wychowania, w którym wiele uwagi poświęca się wprowadzeniu potomstwa w podstawowe wartości kultury regionalnej i narodowej. Dlatego obecnie w literaturze pedagogicznej zagadnienie edukacji regionalnej należy do kwestii ważnych w sensie poznawczym i praktycznym, w której upatruje się jednego z elementów optymalizacji nauczania i wychowania młodego pokolenia. Dość powszechnie uważa się też, że rodzina ma do spełnienia szereg powinności związanych z przekazem dziedzictwa kultury regionalnej i z kształtowaniem tożsamości regionalnej. W niej bowiem dokonuje się proces transmisji wartości kulturowych, wzorców osobowych, obyczajów i tradycji, który wymaga nie tylko odpowiednich treści,

ale także sposobów postępowania pedagogicznego, związanego z działalnością wychowawczą rodziców.

Podstawowym przedmiotem analiz podjętych w niniejszym opracowaniu będą powinności edukacyjne rodziny w zakresie kształtowania tożsamości regionalnej dzieci i młodzieży. Fundamentalny problem z tego zakresu to: jakie działania edukacyjne powinni podejmować rodzice celem wspierania potomstwa w kształtowaniu tożsamości regionalnej? Poszukując odpowiedzi na to pytanie, należy osobną uwagę poświęcić istocie tożsamości regionalnej oraz opisać rodzinę jako środowisko kulturotwórcze. Całość analiz zakończy podsumowanie, w którym powróci się do podstawowego problemu, by globalnie spojrzeć na ukazane powinności edukacyjne rodziców w zakresie kształtowania tożsamości regionalnej dzieci i młodzieży.

## 1. Istota tożsamości regionalnej

„Tożsamość regionalna” to termin z zakresu nauk społecznych. Wiąże się on z ideą regionalizmu i z propagowaną w szkołach pod koniec XX wieku i na początku XXI wieku koncepcją edukacji regionalnej<sup>1</sup>. Nie jest zatem terminem nowym, ale podobnie jak wiele innych pojęć określających pewne zjawiska społeczne zyskuje na znaczeniu w dzisiejszym świecie – w kontekście Unii Europejskiej i procesów globalizacji – i wymaga ukazania konstytuujących go elementów<sup>2</sup>.

Istota tożsamości regionalnej została określona w sposób dość jasny, a zarazem całościowy w licznych opracowaniach socjologów, pedagogów i psychologów społecznych<sup>3</sup>. Autorzy za punkt wyjścia przyjmują następującą tezę: tożsamość regionalna jest jednym z wymiarów tożsamości jednostki ujmowanej zarówno w perspektywie osobistej, jak i społecznej. Twierdzą, że „każdy z nas ma prawo wybierać, kim chce być – stać się – zostać”<sup>4</sup> i dowolnie czerpać z kultury oferującej gotowe sposoby kształto-

<sup>1</sup> Zob. więcej na ten temat np. w: *Edukacja, wychowanie, regionalizm*, red. K. Bobowski, Legnica 2005.

<sup>2</sup> T. Zarycki, *Wybrane dylematy budowy tożsamości regionalnej*, w: *Tożsamość województwa świętokrzyskiego w kontekście kraju i Unii Europejskiej*, red. A. Kasińska-Metryka, R. Miernik, Kielce-Katowice 2008, s. 37–47.

<sup>3</sup> Szerzej o tym np. w: *Dziecko w świecie wielkiej i małej Ojczyzny*, red. K. Denek, Kraków 2009; *Region i edukacja regionalna – zarys problematyki*, red. T. Michalski, Pelplin-Warszawa 2004; H. Skorowski, *Europa regionów*, Krosno 2006; A. Zellma, *Katechetyczny wymiar edukacji regionalnej*, t. 1–2; Olsztyn 2001.

<sup>4</sup> Z. Bauman, *O tarapatach tożsamości w ciasnym świecie*, w: *Dylematy wielokulturowości*, red. W. Kalaga, Kraków 2004, s. 33.

wania tożsamości lub swobodnie zestawiać i łączyć elementy kulturowe, odtwarzać ustalone symbole, kwestionować stare i tworzyć nowe znaczenia<sup>5</sup>. Wybór elementów kulturowych, jakiego dokonuje jednostka, zależy od wielu okoliczności, np. od gustu, otoczenia społecznego, socjalizacji, zainteresowań czy też od potrzeb emocjonalnych, psychicznych, społecznych<sup>6</sup>. Dziedzictwo kulturowe, przekazywane w różnych grupach społecznych (np. w rodzinie, w szkole), wraz z innymi treściami kulturowymi i światem dóbr konsumpcyjnych, tworzy jedynie granice, w ramach których osoba konstruuje swoją tożsamość – także tę w wymiarze regionalnym<sup>7</sup>. Właśnie związana ze społecznością lokalną i przestrzenią zamieszkania tożsamość regionalna odgrywa decydującą rolę w zaspokajaniu potrzeby odrębności kulturowej, zakotwiczenia i bezpieczeństwa<sup>8</sup>. Jej istotę trafnie oddają określenia, w których sytuuje się tożsamość regionalną w obrębie edukacji regionalnej i międzykulturowej, co w pośredni sposób wskazuje na kulturotwórczą rolę rodziny i szkoły<sup>9</sup>.

Zgodnie ze współczesnymi określeniami, „tożsamość regionalna” jest specyficzną tożsamością zbiorową i kulturową opartą na tradycji i regułach typowych dla danej społeczności lokalnej, a zarazem odnoszoną do danego regionu oraz jego cech społecznych i kultury<sup>10</sup>. Pojawia się ona w wyniku zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz kultywowania w rodzinie i w szkole podstawowych, typowych dla „małej ojczyzny” wartości<sup>11</sup>. Osoba, która posiada tożsamość regionalną, potrafi rozpoznać swoje miejsce w społeczności lokalnej (w tzw. „małej ojczyźnie”), nadać temu znaczenie i na tej podstawie wzbogacić własną osobowość. Ten proces zwykle bywa określany jako identyfikacja z regionem i jego kulturowym dziedzictwem, a przede wszystkim z wartościami wspólnoty regionalnej<sup>12</sup>. W tym kontekście znaczące wydają się stwierdzenia M.S. Szczepańskiego. Słusznie ukazują on różne perspektywy rozumienia istoty tożsamości re-

<sup>5</sup> E. Nieroba, *Tradycja oderwana od korzeni. Tożsamość regionalna i identyfikacja z regionem mieszkańców województwa opolskiego w erze globalizacji*, [http://www.interreg.uni.opole.pl/biblioteka/docs/e\\_nieroba.pdf](http://www.interreg.uni.opole.pl/biblioteka/docs/e_nieroba.pdf) (dostęp: 29 maja 2010), s. 4 z 14.

<sup>6</sup> Tamże.

<sup>7</sup> J. Nikitorowicz, *Zadania edukacji regionalnej i międzykulturowej w kreowaniu tożsamości kulturowej człowieka*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2008, nr 2, s. 3–16.

<sup>8</sup> Więcej na ten temat: A. Zellma, *Kształtowanie tożsamości regionalnej w toku interakcji katechetycznych*, „Studia Warmińskie” 2002, t. 39, s. 419–431.

<sup>9</sup> Tamże.

<sup>10</sup> M.S. Szczepański, *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań*, w: *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby*, red. A. Matczak, Łódź–Ciechanów 1999, s. 13–14.

<sup>11</sup> E. Horbowski, *Edukacja regionalna czynnikiem kształtowania tożsamości kulturowej*, „Nauczyciel i Szkoła” 2006, nr 3–4, s. 124–129.

<sup>12</sup> Tamże.

gionalnej, kolejno zwracając uwagę na ujęcie psychologiczne, socjologiczne, etnograficzne, historyczne, ekonomiczne<sup>13</sup>. Indywidualna identyfikacja z regionem, jego społecznością i kulturą oraz gotowość do altruistycznych działań w regionie i dla dobra wspólnoty regionalnej lub też brak indywidualnej tożsamości regionalnej na rzecz identyfikacji z tym, co proponują i powszechnie uznają inni, określa psychologiczny wymiar tożsamości regionalnej<sup>14</sup>. Akcentowanie podziału na regiony i związaną z tym przynależność poszczególnych osób do danej grupy pozwala ujmować istotę tożsamości regionalnej z perspektywy socjologicznej. Samo natomiast przywiązywanie się osoby do terytorium, miejsca i przestrzeni oraz odczuwanie w związku z tym poczucia bezpieczeństwa i wolności stanowi istotę tożsamości regionalnej rozpatrywanej w kategoriach geograficznych. Trochę inne znaczenie ma ujęcie etnograficzne, gdyż zgodnie z nim o tożsamości regionalnej osoby decydują strój i zwyczaje regionalne. Z kolei podkreślanie związku indywidualnego i społecznego z dziejami i historią regionu to historyczna perspektywa ujmowania tożsamości regionalnej. Jej istotę z perspektywy ekonomicznej natomiast określa wspólnota gospodarowania, ekonomia regionalna, konkurencja regionalna<sup>15</sup>.

W świetle powyższych stwierdzeń tożsamość regionalna jawi się jako rzeczywistość wielowymiarowa, przy czym jej istotę najpełniej oddaje indywidualna identyfikacja z regionem, jego społecznością, szeroko rozumianą kulturą, w tym także z dziedzictwem kulturowym<sup>16</sup>. Ta identyfikacja dokonuje się na podstawie wiedzy o regionie i jego kulturze i zapewnia poczucie świadomości przynależności do określonej wspólnoty regionalnej oraz pomaga człowiekowi zakorzenić się w konkretnym regionie, a także dostrzegać różnice oraz podobieństwa pomiędzy jednostkami reprezentującymi różne wspólnoty regionalne. Ważna jest tu samoświadomość przynależności i odrębności etnicznej, rozumiana jako przeżycie psychiczne o charakterze intencjonalnym, tzn. wyrastające na bazie takich elementów, jak: poznanie regionu, jego kultury i terytorium regionalnego oraz doświadczenie wspólnoty w społeczności lokalnej<sup>17</sup>. Przeżycia i akty psychiczne powstałe na bazie wiedzy i osobistych do-

<sup>13</sup> M.S. Szczepański, *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań*, dz. cyt., s. 13nn.

<sup>14</sup> Tamże. Zob. też: tenże, *Między miejscem i przestrzenią. Tożsamość lokalna – tożsamość regionalna: próba oglądu socjologicznego*, <http://www.interreg.uni.opole.pl/biblioteka/docs/SzczepanskiSliz.pdf> (dostęp: 2 czerwca 2010), s. 1–12.

<sup>15</sup> Tamże.

<sup>16</sup> T. Melchior, *Społeczna tożsamość jednostki*, Warszawa 1990, s. 20–24.

<sup>17</sup> Tamże.

świadczeń poszczególnych jednostek żyjących w określonym regionie tworzą poczucie tożsamości regionalnej, umożliwiające osobie funkcjonowanie w różnych grupach społecznych (np. w rodzinie, społeczności lokalnej) z zachowaniem przeświadczenia o własnej kulturowej odrębności i niepowtarzalności<sup>18</sup>.

## 2. Rodzina jako środowisko kulturotwórcze

Niewątpliwie rodzina jako jedno z najważniejszych środowisk socjalizacyjnych i wychowawczych młodego pokolenia wprowadza dzieci i młodzież w świat wartości i norm kultury regionalnej, narodowej i globalnej oraz w życie społeczne ludzi dorosłych. Kształtuje przy tym poczucie przynależności grupowej (np. religijnej, narodowej, regionalnej)<sup>19</sup>. Ma też decydujący wpływ na odbiór dóbr kultury i ich umiłowanie oraz na zaangażowanie w pomnażanie dziedzictwa kulturowego w jego wymiarze regionalnym i narodowym<sup>20</sup>. Właśnie rodzina jako pierwsze i podstawowe środowisko w mniejszym lub większym zakresie pielęgnuje własne dziedzictwo kulturowe oraz wartości kultury uniwersalnej, a zarazem „przekazuje dziecku dorobek kultury społeczeństwa, pośredniczy w nadawaniu przez dziecko znaczenia przedmiotom i zjawiskom z otoczenia oraz większości bodźców zewnętrznych”<sup>21</sup>. Rodzice i inni członkowie rodziny (np. dziadkowie, wujostwo) przekazują młodemu pokoleniu określony system wartości i norm społecznych, także typowych dla danej społeczności lokalnej. Dostarczają też dzieciom modeli osobowych i wzorów zachowań w konkretnych sytuacjach życia codziennego<sup>22</sup>. W tego typu działaniach istotną rolę odgrywa kształtowanie właściwości poznawczych młodego pokolenia polegających przede wszystkim na rozwijaniu sposobu postrzegania rzeczywistości: regionu, miejsca zamieszkania, szkoły, kościoła, społeczności narodowej i świata<sup>23</sup>. Odniesienie do tych grup ma istotne znaczenie dla sposobu zaangażowania dzieci i młodzieży na rzecz tworzenia dobra wspólnego. Tak określona kulturotwórcza funkcja rodziny jest wkomponowana w jej istotę i wyznacza zakres działań wychowawczych związanych z wprowadzaniem potomstwa w dziedzictwo

<sup>18</sup> Tamże.

<sup>19</sup> A. Błasiak, *Funkcje rodziny*, w: *Oblicza pedagogii*, red. K. Jarkiewicz, Kraków 2005, s. 66–67.

<sup>20</sup> Tamże.

<sup>21</sup> M. Przetacznik-Gierowska, Z. Włodarski, *Psychologia wychowawcza*, Warszawa 1998, s. 113.

<sup>22</sup> Tamże.

<sup>23</sup> Tamże.

regionu i narodu. Dotyczą one m.in. pielęgnowania i podtrzymywania tradycji, zwyczajów i obyczajów panujących w danej rodzinie (np. obchodów świąt religijnych, uroczystości państwowych i rodzinnych)<sup>24</sup>. Z tym wiąże się dbałość o: kulturę życia codziennego w rodzinie, sposób wzajemnego odnoszenia się rodziców do dzieci, młodszego pokolenia wobec osób starszych, wystrój i estetykę w domu, styl ubierania się<sup>25</sup>. Również kultywowanie przywiązania do określonych zawodów, prac, zainteresowań, sposobów spędzania wolnego czasu, znaków i symboli oraz zaangażowanie w tworzenie kultury przez bezpośrednią działalność artystyczną, naukową, twórczą czy też przez sponsorowanie takiej działalności określa zakres aktywności kulturotwórczej rodziny<sup>26</sup>. Wszystkie tego typu działania decydują o właściwościach kulturotwórczych rodziny i znajdują wyraz w konkretnych formach wychowania.

Do podstawowych dziedzin planowego oddziaływania kulturotwórczego rodziny zwykle zalicza się: rozbudzanie zainteresowań i potrzeb kulturalnych dzieci i młodzieży, przekazywanie potomstwu społecznie akceptowanych zasad i norm moralnych, rozwijanie uczuć patriotycznych w odniesieniu do „małej” i „wielkiej” ojczyzny, szacunku dla tradycji regionalnych i narodowych oraz ich wkładu w kulturę ogólnoludzką<sup>27</sup>. Poprzez tego typu działania rodzina wprowadza dzieci i młodzież w życie społeczności lokalnej i narodowej oraz przekazuje im wartości kulturowe, normy życia zbiorowego, symbole, wierzenia, tradycje i zwyczaje.

Właściwości kulturotwórczej funkcji, jaką spełnia rodzina, obejmują małą tradycję rodzinną oraz elementy kultury społeczeństwa lokalnego i globalnego<sup>28</sup>. Na pierwszy zakres składa się m.in. wiedza genealogiczna, zbiorowa pamięć rodziny wyrażająca się w przekazywanych doświadczeniach i przeżyciach przeszłych i współczesnych pokoleń, swoista celebrowanie życia codziennego i sytuacji odświętnych w rodzinie (często w postaci zrytualizowanej)<sup>29</sup>. W tej przestrzeni kulturotwórczej istotną rolę odgrywają również rodzinne pamiątki, zamiłowania i praktyki religijne. Druga sfera dotyczy wprowadzania dzieci w świat kultury w ogóle oraz kultury regionalnej. Do jej istotnych właściwości należy przekaz społecznie uzna-

<sup>24</sup> A. Błasiak, *Funkcje rodziny*, dz. cyt., s. 70.

<sup>25</sup> Tamże, s. 70nn.

<sup>26</sup> Tamże.

<sup>27</sup> Zainteresowanych tego typu zagadnieniami odsyła się m.in. do: L. Turoś, *Wychowawcze i kulturotwórcze funkcje rodziny*, Warszawa 2004.

<sup>28</sup> E. Brycka, K. Rembiesz, *Tradycje i obyczaje w wychowaniu rodzinnym*, w: *Edukacja prorodzinna*, red. M. Chymuk, D. Topa, Kraków 2000, s. 137–138.

<sup>29</sup> J. Wilk, *Pedagogika rodziny*, Lublin 2002, s. 62–79.

wanych norm i wartości kulturowych (także w ich wymiarze regionalnym), kształtowanie u młodego pokolenia kulturowych wzorów zachowań, co związane jest bezpośrednio z podstawowym procesem enkulturacji w rodzinie<sup>30</sup>. Istotne są również działania kulturotwórcze typu: rozbudzanie potrzeb i aspiracji kulturalnych potomstwa, tworzenie wzorów aktywności kulturalnej i rozwijanie wiedzy oraz wpajanie nawyków i motywów działalności kulturalnej. Dopełniają je różne formy wsparcia, jakiego rodzina udziela dzieciom i młodzieży w określaniu ich osobistego odniesienia wobec zjawisk kulturowych wraz z ich oceną i wartościowaniem, m.in. przez odpowiednią selekcję treści kulturowych docierających do rodziny<sup>31</sup>. Tak więc rodzina, podejmując wszystkie wyżej określone działania kulturotwórcze, wprowadza dzieci w świat kultury ogólnoludzkiej, inspiruje do odkrywania wartości, jakich nośnikiem jest kultura regionalna i narodowa, oraz wspiera w kształtowaniu postaw twórczych i rozwijaniu umiejętności współdziałania i współbycia z innymi. Najczęściej dokonuje się to poprzez transmisję słowną, podejmowanie wspólnych działań czy wspólne korzystanie z dóbr kultury regionalnej i narodowej oraz świadome i nieświadome naśladownictwo, co też zwykle łączy się z przekazywaniem kryteriów oceny i z wartościowaniem. Szczególna rola przypada tu działaniom umożliwiającym dzieciom uczestnictwo w kulturze regionalnej i narodowej w taki sposób, aby miało miejsce odbieranie i współtworzenie kultury, czyli transmisja kulturowa<sup>32</sup>.

W tym miejscu trzeba też zauważyć, że sam proces przekazu dziedzictwa kulturowego w jego regionalnym i narodowym wymiarze w rodzinie dokonuje się zarówno pod wpływem oddziaływań rodziców, dziadków, wujostwa, rodzeństwa, jak też bez ich wzajemnej interakcji, przez dostępne w rodzinie środki masowego komunikowania (np. Internet, telewizję, radio, prasę)<sup>33</sup>. Ma on charakter selektywny, gdyż każda rodzina przyjmu-

<sup>30</sup> Najogólniej pojęcie „enkulturacja” określa naturalny, bezbolesny proces ponadpokoleniowego, świadomego i nieświadomego nabywania kompetencji kulturowych, tworzących system wartości danej grupy społecznej, przez uczestnictwo w danej kulturze. Dzięki enkulturacji człowiek staje się jednostką wyróżniającą się, niepowtarzalną i jedyką w swoim rodzaju. Podstawowym środowiskiem, w którym taki proces zachodzi, jest składająca się z kilku pokoleń rodzina. Jako inne środowiska wymienia się także szkołę, grupy rówieśnicze, sąsiedzkie itp. Poprzez kontakt z różnymi grupami człowiek ma wpływ na tworzenie kultury, a to z kolei przekłada się na kształtowanie jego osobowości i charakteru; zob. <http://www.socjologia-kultury.yepik24.info/enkulturacja/> (dostęp: 7 czerwca 2010).

<sup>31</sup> Tamże; E. Brycka, K. Rembiasz, *Tradycje i obyczaje w wychowaniu rodzinnym*, dz. cyt., s. 137–148.

<sup>32</sup> Tamże.

<sup>33</sup> J. Nikitorwicz, *Typy tożsamości człowieka w społeczeństwie zróżnicowanym kulturowo*, „Chowanna” 2003, nr 1, s. 50–66.



je pewne normy zachowań, wartości i obyczajów, inne zaś odrzuca bądź przekształca. Stanowi to o indywidualności i niepowtarzalności kulturowej rodziny. Co więcej, dzięki temu rodziny zachowują i rozwijają własną tradycję, kulturę, a jednocześnie aktywnie uczestniczą w tworzeniu kultury, wspierając przy tym potomstwo w kształtowaniu tożsamości regionalnej i narodowej<sup>34</sup>.

Znaczenie rodzinnego przekazu kulturowego dla kształtowania osobowości i kulturowej tożsamości młodego pokolenia zależy przede wszystkim od tego, czy rodzina stanowi dla niego na płaszczyźnie kulturowej pozytywną grupę odniesienia, czy też nie. Zdaniem Z. Tyszki, „Prawidłowo ukształtowana rodzina jest dla normalnej jednostki tzw. grupą odniesienia, z którą świadomie i mocno identyfikuje się ona jako jej członek i reprezentant, współtworzy i przyjmuje kultywowane w niej poglądy, postawy, obyczaje, wzory zachowania i postępowania. Reguły i nakazy życia rodzinnego stają się zinternalizowanymi regułami i nakazami jej członka”<sup>35</sup>. W ten sposób każda rodzina jest niezależną jednostką i tworzy swoje własne środowisko kulturowe w ramach ogólnej kultury życia społecznego w jej regionalnym i narodowym wymiarze. Ma ona decydujące znaczenie w przygotowaniu potomstwa do odbioru dóbr kultury regionalnej i narodowej poprzez dynamikę życia rodzinnego, np. pielęgnowanie tradycji i obyczajów, formy spędzania wolnego czasu w najbliższym otoczeniu i korzystania z dóbr kultury regionalnej oraz organizację wypoczynku, zabawy, rozrywki, kontrolę i ukierunkowywanie kontaktów dziecka z kulturą we własnym i szerszym środowisku społecznym<sup>36</sup>.

### 3. Obszary działań edukacyjnych rodziny w procesie kształtowania tożsamości regionalnej młodego pokolenia

Tożsamość regionalna młodego pokolenia kształtuje się w określonej kulturze – pod wpływem różnych osób i środowisk. Wśród nich szczególne miejsce zajmuje rodzina pojmowana nie tylko jako rodzice i ich potomstwo, ale także szerszej – w odniesieniu do dziadków i wujostwa<sup>37</sup>. Ma

<sup>34</sup> E. Brycka, K. Rembiasz, *Tradycje i obyczaje w wychowaniu rodzinnym*, dz. cyt., s. 137–148.

<sup>35</sup> Cyt za: M. Wichłacz, *Kulturowa rola rodziny*, [http://www.profesor.pl/mat/n10/pokaz\\_material\\_tmp.php?plik=n10/n10\\_m\\_wichlarz\\_040520\\_2.php&id\\_m=11167](http://www.profesor.pl/mat/n10/pokaz_material_tmp.php?plik=n10/n10_m_wichlarz_040520_2.php&id_m=11167) (dostęp: 2 czerwca 2010), s. 1–2.

<sup>36</sup> Tamże.

<sup>37</sup> Do takich wniosków prowadzą różne badania empiryczne. Przykładowo badania CBOS z 2000 roku dostarczają cennych informacji na ten temat. Na ich podstawie stwierdza się, że dziadkowie odrywają znaczącą rolę w przekazie tradycji rodzinnych. Tajemne historie rodzinne zna dzięki nim 1/3 Polaków (35%), a co siedemnasty z nich (6%) posiada wiedzę o swoich pradziadkach. Zob. więcej

ona do spełnienia określone zadania, ujmowane w kategoriach powinności edukacyjnych, które znajdują wyraz w działaniach dydaktyczno-wychowawczych związanych z przekazywaniem dziedzictwa kulturowego i ciągłości kulturowej, wprowadzaniem w świat wartości obecnych w kulturze regionu oraz rozwijaniem poczucia przynależności do „małej ojczyzny” i identyfikacji ze społecznością lokalną<sup>38</sup>. Niemniej istotne są też powinności związane z kształtowaniem postawy odpowiedzialności za „małą ojczyznę” oraz z odnajdywaniem w niej własnego miejsca. U podstaw tak określonych działań edukacyjnych znajduje się troska o ciągłość kulturową poprzez przekazywanie języka, obyczajów, tradycji, zwyczajów i wzorów zachowań typowych dla danej społeczności lokalnej, a zarazem warunkowanych sytuacją materialną, kulturową, socjologiczną rodziny<sup>39</sup>.

Dla prawidłowej realizacji procesu kształtowania tożsamości regionalnej wśród dzieci i młodzieży z pewnością istotny jest sam proces socjalizacji powiązany z wychowaniem integralnym. Rodzice i dziadkowie miłujący swój region, uznający wartości kultury regionalnej i kultywujący je, chcą, aby ich postawy i przekonania były naśladowane przez młode pokolenie<sup>40</sup>. Dlatego wspierają potomstwo w jego rozwoju społecznym poprzez ukazywanie wartości i norm uznawanych w społeczności lokalnej oraz umożliwianie mu udziału w różnych sytuacjach, które sprzyjają rozwijaniu samoświadomości regionalnej i identyfikacji z „małą ojczyzną”. W okresie dzieciństwa i wczesnej młodości wychowankowie przyswajają sobie główne i podstawowe informacje oraz umiejętności potrzebne do sprawnego funkcjonowania najpierw w środowisku lokalnym, a następnie w szerszych grupach społecznych<sup>41</sup>. Dzięki związkom uczuciowo-emocjonalnym z rodzicami i dziadkami dzieci łatwiej przyjmują określone zwyczaje i tradycje regionalne jako własne. Chętnie też angażują się w odkrywanie wielorakich wymiarów dóbr kulturowych w regionie. Wraz z rozwojem i wiekiem, stopniowo poznają złożoność dziejów regionu i jego tradycji oraz łączą je z wartościami chrześcijańskimi, narodowymi i uniwersalnymi. Wiedza ta staje się podstawą racjonalnego i socjalizacyjnego działania młodego pokolenia<sup>42</sup>.

---

na ten temat np. w: D. Wieczorek, *Kontrowersje wokół edukacji regionalnej*, <http://konferencja.21.edu.pl/publikacje/4/1/394.pdf> (dostęp: 27 maja 2010), s. 394–400.

<sup>38</sup> E. Brycka, K. Rembiasz, *Tradycje i obyczaje w wychowaniu rodzinnym*, dz. cyt., s. 137nn.

<sup>39</sup> Tamże.

<sup>40</sup> M. Ciczkowska-Giedziun, *Transmisja regionalnego dziedzictwa kulturowego w rodzinie*, „Szkice Humanistyczne” 2006, nr 1–2, s. 135–142.

<sup>41</sup> Tamże.

<sup>42</sup> Tamże.

Rodzice i dziadkowie mają być pierwszymi przewodnikami w poznawaniu środowiska lokalnego, gdyż podstawowym miejscem pielęgnowania dziedzictwa kulturowego jest rodzina. Od wczesnego dzieciństwa starsze pokolenie powinno swoim dzieciom i wnukom przekazywać wiadomości o historii ich miejsca zamieszkania i ważnych wydarzeniach w dziejach regionu, o tradycjach i zwyczajach regionalnych, o pochodzeniu i dziejach własnej rodziny, o dobrach kulturowych „małej ojczyzny” i o wartościach, jakie można w nich znaleźć<sup>43</sup>. Tego typu działania pozwalają dzieciom i młodzieży odkrywać istotne w kształtowaniu tożsamości regionalnej własne korzenie kulturowe, poznawać region i jego dziedzictwo wraz z wartościami, jakich są one nośnikiem. W rodzinie ten przekaz wymaga uzupełnienia o tradycje religijne związane z celebracją roku liturgicznego i świąt kościelnych, gdyż pozwala na całościowy przekaz wiedzy i wartości kulturowych, często tożsamy z wartościami uniwersalnymi i religijnymi. Właśnie „obrzędy i zwyczaje, znane z dzieciństwa, z rodzicielskiego domu – tradycyjna wigilia, łamanie się opłatkiem, wyprawy na pasterkę lub rezurekcję, majowe nabożeństwa, święcenie palm i zbóż – to są dni dla wielu pamiętne na całe życie”<sup>44</sup>. Dostarczają one pozytywnych emocji niezbędnych w kształtowaniu własnej tożsamości regionalnej oraz w umacnianiu więzi w rodzinie.

Ważne miejsce zajmuje też uświadamianie dzieciom i młodzieży, że są dziedzicami „małej ojczyzny” i dlatego muszą ją nie tylko poznać, ale również wiedzieć, jakie podejmować formy aktywności, by móc przekazać dobra kulturowe następnym pokoleniom – bogatsze i piękniejsze<sup>45</sup>. Zazwyczaj bowiem dzieci i młodzież nie dostrzegają owej odpowiedzialności za wydarzenia bieżące, która wyrażać się może w prostych, a zarazem konkretnych działaniach, np. dotyczących ładu i estetyki w najbliższej przestrzeni: w szkole, na podwórku, na placu zabaw, w pobliskim parku. Wyrazem nieświadomości sobie przez młode pokolenie tego, czego nie wolno robić w imię odpowiedzialności za dobro wspólne „małej ojczyzny”, są np. zabrudzone przez graffiti mury wielu odnowionych zabytkowych obiektów w polskich miastach, niszczone rośliny chronione itp., zaśmie-

<sup>43</sup> E. Brycka, K. Rembiasz, *Tradycje i obyczaje w wychowaniu rodzinnym*, dz. cyt., s. 137nn.

<sup>44</sup> Cyt za: R. Kantor, *Rola rodziny w przekazywaniu tradycji regionalnych*, w: *Rodzina. Młodzież. Regionalizm*, red. A. Kociszewski, A.J. Omelaniuk, W. Pilarczyk, Ciechanów 2000, s. 45.

<sup>45</sup> T. Michalewski, *Rola rodziny w przekazywaniu kultury regionalnej: rekonesans badawczy*, „Rocznik Pedagogiczny” 2007, nr 30, s. 113–122.

canie środowiska, dewastacja placów zabaw czy ławek umieszczonych w osiedlowych parkach.

Istotne są również działania edukacyjne ukierunkowane na wspieranie dzieci i młodzieży w nabywaniu umiejętności obcowania z dobrami kultury regionalnej, odczytywania znaków łączących tradycję rodzinną z kulturą regionu oraz dostrzegania w nich piękna jako wartości ubogacającej zarówno człowieka, jak też wspólnotę małżeńsko-rodzinną<sup>46</sup>. Właśnie przekaz wiedzy o regionie w powiązaniu z tradycjami rodziny jawi się jako znaczące działanie edukacyjne, dzięki któremu młode pokolenie może kształtować w sobie tożsamość regionalną. Bez poznania regionu z różnej perspektywy, a więc nie tylko geograficznej i historycznej, ale także kulturowej i socjologicznej, trudno mówić o właściwie ukształtowanej tożsamości regionalnej<sup>47</sup>.

Rodzina jest też zobowiązana do wspierania szkoły w realizacji założeń edukacji regionalnej, w której ważne miejsce zajmuje samoświadomość przynależności do danej wspólnoty lokalnej, identyfikacja z tą wspólnotą oraz poczucie odpowiedzialności za jej dobra kulturowe<sup>48</sup>. Tak więc, poznając w rodzinie wszystko to, co wiąże się z „małą ojczyzną”, a następnie uzupełniając tę wiedzę w szkole, wychowankowie stopniowo są wspomagani w utożsamianiu się z tym miejscem, z jego tradycjami i dobrami kulturowymi, a równocześnie zachęceni do aktywnego uczestnictwa w życiu zarówno społeczności lokalnej, jak i współczesnego świata.

Równie koniecznym jak wyżej opisane obszarem działań edukacyjnych rodziny jest przykład starszego pokolenia. Rodzice i dziadkowie są zobowiązani do tego, by nie tylko mówić o regionie, jego kulturze i tradycjach, ale by swoją postawą i zachowaniem wskazywać na wartości, których nośnikiem jest dziedzictwo kulturowe regionu, oraz motywować do działań na rzecz szkoły, osiedla, parafii, miasta. Do zadań rodziców i dziadków należy troska o jakość własnego przykładu w zakresie utożsamiania się z „małą ojczyzną”, pielęgnowania tradycji regionalnych i odpowiedzialnej aktywności na rzecz społeczności lokalnej. Swoim przykładem powinni oni uczyć dzieci i młodzież, jak należy obcować z dobrami kultury regionalnej. Takie zaangażowanie nie tylko wzmacnia proces kształtowania tożsamości regionalnej wśród młodego pokolenia, ale także stanowi płaszczyznę współpracy ze szkołą, która potrzebuje wsparcia ze strony rodziny.

<sup>46</sup> Tamże.

<sup>47</sup> Tamże.

<sup>48</sup> Więcej na ten temat piszę w: *Współpraca rodziny i szkoły w realizacji założeń edukacji regionalnej*, „Kwartalnik Edukacyjny” 2001, nr 4, s. 13–22.

Stąd też rodzice i dziadkowie powinni angażować się w różne inicjatywy z zakresu edukacji regionalnej w szkole. W ramach współpracy mogą oni uczestniczyć w spotkaniach wigilijnych, wieczorkach poezji regionalnej, spotkaniach z okazji ważnych dla regionu i miejscowości rocznic, konkursach wiedzy o regionie, festynach szkolnych i osiedlowych, wernisażach, renowacji kapliczek, publikowaniu czasopism o tematyce regionalnej. Niemniej jednak samo współdziałanie rodziców czy też dziadków ze szkołą nie wystarczy. Potrzebna jest bowiem pielęgnacja i podtrzymywanie tradycji i zwyczajów regionalnych w rodzinie, ponieważ bez tego typu działań zanikają one bezpowrotnie, a ich miejsce zajmują nowe, pozbawione regionalnego i narodowego charakteru, takie jak np. walentynki, Halloween.

### Podsumowanie

Zaangażowanie rodziny w proces kształtowania tożsamości regionalnej dzieci i młodzieży implikuje szereg zróżnicowanych powinności edukacyjnych. Wiążą się one wprost z socjalizacyjną, wychowawczą i kulturotwórczą funkcją rodziny oraz z niej wynikają. Z uwagi na fakt, że rodzina jest pierwszym i podstawowym środowiskiem socjalizacji i wychowania, jej udział w procesie kształtowania tożsamości regionalnej dzieci i młodzieży wydaje się bardzo istotny i wręcz niezastąpiony. W rodzinie bowiem młode pokolenie nabywa wzorce związane z umiłowaniem „małej ojczyzn” i aktywnym udziałem w dobrach kultury regionalnej. Uczy się też odczuwać i zaspokajać potrzeby związane z kulturą. W związku z tym kształtowanie tożsamości regionalnej w rodzinie powinno dokonywać się poprzez przekaz wiedzy o „małej ojczyźnie” i o jej tradycjach oraz poprzez wprowadzanie w świat wartości kultury regionalnej. Niezbędne jest też ukazywanie wychowankom dziedzictwa kulturowego regionu w formie propozycji związanej z systemem wartości, który odgrywa istotną rolę w integralnym rozwoju. Obok tego na uwagę zasługuje przykład starszego pokolenia (głównie rodziców i dziadków) związany z umiłowaniem „małej ojczyzny” i aktywnym udziałem w jej życiu. Tego typu działania sprzyjają nie tylko poznaniu przeszłości i teraźniejszości dziedzictwa kultury regionalnej czy też wprowadzeniu w świat wartości środowiska lokalnego, ale także identyfikacji z regionem.

Oczywiście rodzina potrzebuje wsparcia ze strony szkoły i innych środowisk wychowawczych. Zwykle służy temu współdziałanie w zakresie realizacji założeń regionalizmu i edukacji regionalnej, która przyczynia się do

---

rozwijania istotnych komponentów tożsamości regionalnej dzieci i młodzieży. Aktywna obecność rodziny w różnych inicjatywach kulturalnych podejmowanych przez szkołę wzmacnia jakość działań ukierunkowanych na wprowadzanie młodego pokolenia w świat wartości kultury regionalnej. Pozwala też wychowankom stawać się ludźmi świadomymi własnej tożsamości regionalnej.